

NUMMER 9
SEPTEMBER 1965

DAAD EN GEDACHTE

orgaan gewijd aan de problemen
van de zelfstandige arbeidersstrijd

BIJ ELKE BIJZONDERE HANDELING GAAT
HET DENKEN AAN HET DOEN VOORAF.
BIJ HET HANDELEN VAN KLASSEN OF
MASSA'S BLIJKT DE BETEKENIS VAN
HET HANDELEN PAS ACHTERAF. HIER
GAAT DE DAAD VOORAF AAN HET BE-
GRIP, AAN DE GEDACHTTE.

DAAD EN GEDACHTE

Orgaan gewijd aan de problemen
van de zelfstandige arbeidersstrijd

GEEN VASTE ABONNEMENTSPRIJS

De uitgave zal worden bekostigd uit VRIJWILLIGE bijdragen

Red. en adm.: Corn. Outshoornstraat 1', Amsterdam - W

Postgiro 307695

L E S S E N U I T E N G E L A N D

WIE WETEN WIL, wat of momenteel de positie is van de zogenaamde "arbeiderspartijen" en van de vakbeweging, die richte zijn blikken naar Groot-Brittannië, waar thans de Labourparty zich "aan het roer van de staat" bevindt en waar een lid van de Labourparty, tevens vooraanstaand figuur in de Britse vakverenigingswereld de functie bekleedt van Minister van Arbeid. Het schouwspel, dat zich aan zijn ogen voordoet is dat van een permanent conflict tussen de proletarische klasse enerzijds, de regerende partij en de Trade Unions anderzijds. Het gevolg is dat de minister, de heer Ray Gunter, sprekende op een coöperatief congres in de Schotse hoofdstad Edinburgh, over de heersende situatie bitter heeft geklaagd.

"Er heerst", zo verklaarde hij, "momenteel in alle delen van het land een gebrek aan discipline. Alleen wanneer de natie er begrip voor opbrengt, dat er nu eenmaal morele grondbeginselen bestaan, waaraan men zich heeft te houden, kan de arbeidersbeweging de dingen in die richting leiden, waarin ze geleid moeten worden. Als dat niet het geval is dan zullen wij als arbeidersbeweging te gronde gaan..."

Onder "arbeidersbeweging" verstond deze hoge functionaris van de Britse kroon de Labourparty; niet: de beweging van de arbeiders. Dat moet men natuurlijk wel even in het oog houden. De beweging van de arbeiders, dat wil zeggen de golf van "wilde" stakingen op London Airport en de "wilde" staking onder de gekleurde arbeiders van de chemische fabrieken van de n.v. Courtauld in Coventry, die beschouwde deze voormalige president van de vakbond van spoorwegbeambten nu juist als een gebrek aan discipline, als iets dat vloekte met de beginselen der moraal.

Welke moraal? De burgerlijke moraal, die van de moraalbegrippen der arbeiders als dag en nacht verschilt. De arbeiders van Groot Brittannië vinden het immoreel, dat de heer Ray Gunter, voordat de verkiezingsuitslag zijn partij in het regeringskasteel bracht, aan ieder die het maar horen wilde verkondigde, dat hij, eenmaal minister zijnde, de Britse industrie zou democratiseren, maar dat hij, nu het eenmaal zover is, die beloften blijkbaar als vodjes papier beschouwt. Zij vinden het immoreel, dat de directie van een groot bedrijf (Courtauld in Coventry) zomaar opeens een wijziging in de arbeidsverhoudingen wil brengen, zonder met de werknemers overleg te plegen, zij vinden het immoreel, dat de vakbond het - in strijd met de waarheid - net doet voorkomen alsof er tussen de directie en de organisatie overleg heeft plaats gehad, zij vinden het immoreel dat de landelijke vakbond, wanneer bij onderzoek de leugen aan het licht komt, tóch de praktijken van de locale vakbond dekt en zij vinden het immoreel, dat de minister zich achter de directies schaaft en de strijdende arbeiders nog eens een (morele) trap achterna geeft.

Natuurlijk zijn de Britse arbeiders niet uit morele verontwaardiging in verzet gekomen. Zij zijn in staking gegaan om hun materiële belangen te verdedigen. Wat zij ervaren is, dat minister Ray Gunter zich aan de kant van hun vijanden schaart en dat heel de grote Britse vakbeweging, van vakbewegingstrouwe shop-stewards af tot en met de landelijke organisaties dat eveneens doen. De ervaring is niet nieuw. "Wilde" stakingen zijn er - ook in Groot-Brittannië - al vele tientallen jaren, juist omdat de vakbeweging de belangen van de arbeiders niet behartigt. De ervaring van nu is alleen maar bijzonder duidelijk en leerzaam, juist omdat er een Labourkabinet aan het bewind is en juist omdat een deel van de "wilde" stakingen zich afspeelde in de zogenaamd genationaliseerde industrie. Wie het nog niet wist, die kan het nu nog weer eens constateren: de kleur van het kabinet en een eventuele nationalisatie brengen geen enkele verandering in de positie van de arbeiders. Dat is onder de vorige Labourregering niet het geval geweest, dat is evenmin het geval onder het bewind van Harold Wilson en Ray Gunter. De directies van de grote, al dan niet genationaliseerde ondernemingen, doen wat ze willen en vinden in de regeringsgebouwen in Whitechapel ministers, die zich achter hen scharen, omdat het nu eenmaal tot de taak - ook van Britse - ministers hoort, de belangen der heersende klasse te behartigen.

"De arbeidersbeweging zou tegronde gaan als wij het anders deden", heeft minister Gunter met zoveel woorden in Edinburgh gezegd. Welbeschouwd heeft hij nog niet eens ongelijk ook. Want wat hij onder de "arbeidersbeweging" verstaat, dat is heel dat grote, met de burgerlijke maatschappij, de heersende klasse en het kapitalistische produktiesysteem vergroeide apparaat, dat zich niet tegen de bestaande orde kan verzetten, dat aan zijn greep op een groot deel der arbeiders zijn betekenis voor de bezitters dankt en dat, als de arbeiders zich niet meer gedisciplineerd gedragen, die betekenis - en daarmee iedere betekenis - zou verliezen.

Natuurlijk spant minister Gunter zich in om de arbeiders weer in het gareel te krijgen. Wat echter mag men van die inspanningen verwachten? Bepaald niet zoveel als het op het eerste gezicht lijkt. Zeker op het eerste gezicht heeft het er de schijn van, alsof de meerderheid der Britse arbeiders, de morele verontwaardiging over het optreden van de bonden en de woorden van de bewindsman ten spijt, in de organisaties nog wel groot vertrouwen heeft. Blijven zij er ook niet in grote meerderheid lid van?

Inderdaad. Maar een zo serieus blad als "The Financial Times" heeft uit de "wilde" stakingen op London Airport toch enige conclusies getrokken, die een nadere beschouwing waard zijn en de greep van de bonden op hun leden toch minder vast doet schijnen dan men op het eerste gezicht veelal geneigd is aan te nemen. "The Financial Times" constateert namelijk, bij het optreden van het personeel van de British European Airlines, dat de werknemers de bonden gebruiken als een orgaan, via hetwelk zij hun eisen en verlangens kunnen spuien, maar waarvan zij zich niets meer aantrekken, wanneer die eisen geen willig oor vinden. Het financieel orgaan constateerde dat in een uitvoerige analyse van de gebeurtenissen rond de staking op de luchthaven en uit de toon van het stuk viel duidelijk op te maken, dat de redactie van dit speciaal voor de "haute finance" en het ondernemerdom geredigeerde beursorgaan er een reden in zag om zich ongerust over te maken. Blijkbaar is het "The Financial Times" véél klaarder, dat er in de betrekkingen tussen arbeiders en vakbonden iets aan het veranderen is, dan zulks bijvoorbeeld het geval is met de redactie van "The Socialist Leader", het orgaan van de Independent Labour Party, de Onafhankelijke Arbeiderspartij.

Dát (zogenaamd socialistische) blad publiceert een open brief aan minister Gunter, waarin men hem vraagt of hij als oud-vakbewegingsman, en nog wel als oud-bestuurder van een vakbond uit de genationaliseerde (spoorweg) industrie, zich in de positie van de BEA-arbeiders nu niet verplaatsen kan en of hij zich uit eigen ervaring niet meer herinnert, dat het ook in genationaliseerde bedrijven geen

botertje tot de boom is.

Natuurlijk wéét minister Gunter dat wel. Wat dácht de redactie van "The Socialist Leader" wel. Maar weet zij niet, dat het goed gebruik van de officiële, zogenaamde "arbeidersbeweging" vereist om net te doen of nationalisering al een stuk "socialisme" is? Waar zou het heen moeten, als m i n i s t e r Gunter in het openbaar liet blijken, dat de arbeider in de genationaliseerde industrie net zo goed het slachtoffer van de kapitalistische uitbuiting is als waar dan ook? Op een verkiezingssucces van de Labourparty behoefde dan wel niet meer te worden gerekend. De Labourparty zou te gronde gaan, om het in de woorden van de minister te zeggen. En dacht "The Socialist Leader" nu werkelijk, dat Gunter zijn partijbelangen achter zou stellen bij de arbeidersbelangen, die hij nog nimmer gediend heeft, ook niet als (de heersende klasse naar de ogen kijkende) vakbewegingsman? Pardon, we vergaten bij het stellen van deze vragen een ogenblik, dat de Independent Labour Party zélf een partij met partijbelangen is en dientengevolge dus een ideologische taal moet voeren. Dat in tegenstelling tot "The Financial Times", die het belang van het kapitaal openlijk en direct dient en het kapitaal nauwkeurig en betrouwbaar feitenmateriaal moet leveren.

De morele verontwaardiging van diverse zogenaamde arbeidersbladen kan men nemen voor wat zij waard is. Zolang die "linkse" bladen de vinger niet leggen op de dingen waarom het gaat: de onvermijdelijkheid van Gunters houding en de onvermijdelijkheid ener verandering in de betrekking tussen vakbondsleden en organisaties, zolang demonstreren die "linkse" bladen alleen maar hun poverheid.

=====

Boekbespreking.

" D E T A A I E R O O I E
R A K K E R S "

Onder deze titel, ontleend aan een eens zeer bekend gedicht van C.S. Adama van Scheltema, hebben Igor Cornelissen, Ger Harmsen en Rudolf de Jong "een documentaire over het socialisme tussen de wereldoorlogen" samengesteld, die dezer dagen als pocketboek in de handel is gekomen.

In een "verantwoording" (van de hand van Ger Harmsen) wordt gezegd: "Dit boek heeft slechts een bescheiden doel: het portretteren van de vooroorlogse socialist aan de hand van eigentijdse beelden en teksten, maar eigenlijk is dit nog te veel gezegd. Verdeeld over twaalf hoofdstukken, stippen we slechts enkele facetten aan. Deze flitsen en fragmenten pretenderen in geen enkel opzicht in hun aaneenrijging uiteindelijk een geschiedenis van de socialistische arbeidersbeweging uit die periode te le-

veren..."

Ergens anders in die "verantwoording" wordt er gezegd, dat... "dit boekgeen chronologisch verhaal brengt en bovendien de samenhang van het gebeuren door het verbrokkelen van de stof over twaalf hoofdstukken die ieder een ander aspect belichten in meer of mindere mate verloren gaat,."

Dit alles is volkomen juist, zo blijkt bij lezing. Het boek is fragmentarisch, verbrokkeld, zonder enig verband, maar men kan daarvan achteraf de schrijvers, die de lezer tevoren gewaarschuwd hebben, natuurlijk géén verwijt maken. Het is dan ook niet daartegen, dat zich ons bezwaar richt. Een documentenverzameling kan zijn nut en betekenis hebben, zélf s dan wanneer de documenten nauwelijks van commentaar voorzien worden, zélf s dan ook indien, gelijk hier het geval is, de waarde der diverse documenten onderling sterk uiteenloopt.

Waartegen zich ons bezwaar wél in sterke mate richt is dit, dat door de inleiding en de hele opzet van 't geschrift de indruk wordt gewekt of er hier zo geen "geschiedenis" dan toch

een kaleidoscoop van "de socialistische arbeidersbeweging" wordt gegeven, terwijl in werkelijkheid die zogenaamde "socialistische arbeidersbeweging" alleen maar een *f a t a m o r g a n a*, een bedrieglijk beeld, is in het hoofd van de schrijvers en van diverse anderen.

Wat wij de schrijvers verwijten is niet, dat hun boek een onvolledig en daardoor onscherp beeld van de "socialistische arbeidersbeweging" zou geven (als wij hen dat verwijten zouden, zouden zij ons ongetwijfeld gelijk geven!), maar dat hun "beelden", hun documenten op iets heel anders betrekking hebben dan zij zelf wel menen en suggereren.

Waarmee wij te maken hebben tussen de beide wereldoorlogen (en ook al daarvoor, maar dat valt buiten het bestek van deze recensie) dat is een idealistische cultuur-politieke beweging, waarvan vele arbeiders bepaalde verwachtingen koesteren en die atheïstische, republikeinse, anti-militaristische, anti-koloniale en antifascistische trekken vertoont. Daarnaast is er - ook tussen beide wereldoorlogen inderdaad - sprake van de klassenworsteling van de arbeiders, maar die ligt in een heel ander vlak en heeft met die idealistische cultuur-politieke beweging óf niets te maken óf alleen maar in zoverre te maken als die beweging de klassenstrijd een spaak in het wiel steekt.

In hoeverre de drie auteurs er onderling ook verschillende opvattingen op na mogen houden, één ding hebben ze met elkaar (en met vele anderen) gemeen: ze zien een verband tussen de arbeidersstrijd en de idealistische beweging waarvan hier sprake is en ze vatten de diverse (zeer ruim genomen) schakeringen dier beweging én de arbeidersstrijd samen onder de gemeenschappelijke noemer van het "socialisme."

Verstaat men onder "socialisme" de idealen, die in de schoot dier beweging leefden, dan heeft de strijd van de arbeiders met dat "socialisme" niets te maken. Verstaat men daarentegen onder "socialisme" het optreden van de arbeiders, dan moet er worden

vastgesteld, dat de bedoelde "beweging" niet "socialistisch" was. Dat laatste nu is onze zienswijze.

Waar Cornelissen, Harmsen en De Jong een documentaire van geven; dat is een burgerlijk-idealistische beweging, die hoe langer hoe minder idealistisch en hoe langer hoe burgerlijker werd naarmate het einde van het beschreven tijdvak in zicht kwam en die deze ontwikkeling juist op die wijze doormaakte omdat zij burgerlijk was en de kloof tussen haar en de arbeiders steeds duidelijker zichtbaar werd.

Het merkwaardige is, dat dit alles uit de in 't boekje geproduceerde documenten gedeeltelijk ook blijkt. Het burgerlijk karakter van de AJC bijvoorbeeld blijkt uit het hoofdstukje over de rode jeugd, het idealisme blijkt uit de passages over het anti-militarisme en de kloof tussen de "beweging" en de arbeiders wordt zichtbaar in het tweede hoofdstuk over de stakingen in de jaren '20 en '30.

Het spreekt vanzelf, dat wij geen enkel bezwaar hebben tegen de een of andere documentaire over de burgerlijk-idealistische beweging, die zichzelf socialistisch noemde. Wij zouden vanzelfsprekend evenmin bezwaar hebben tegen een documentaire over de strijd van de arbeidersklasse. Ook zouden wij geen bezwaar maken tegen een documentaire, waarin die idealistische beweging en de arbeidersstrijd tegenover elkaar zouden worden geplaatst. Waar wij wél bezwaar tegen maken, dat is deze documentaire, die beide dingen in één pot gooit en ze heilloos met elkaar verwart. Wie van het idealisme dier burgerlijke beweging iets in zijn hart bewaard heeft, zegt na lezing van "De taaierooie rakkers": "Taaï zijn we nog wel, waren we nog maar zo rood". Enig inzicht waarom het - voor rood gehouden - roze wijken moest krijgt hij uit het boekje niet. Wie zich voor de klassenstrijd van de arbeiders interesseert betreurt het, dat daaromtrent maar zo weinig documenten in 't boekje voorkomen. Maar hoe de belangstelling van de lezer ook gericht mag zijn: veel verdieping van inzicht moet hij uit dit werkje niet verwachten. En dan vinden wij f 8.90 wél wat veel.

A N A R C H I S M E V A N B O V E N A F .

IN HET ANARCHISTISCH tijdschrift "De Vrije" wordt zo nu en dan ook geschreven door een zekere P.A. Kooyman, één der ouderen uit de anarchistische beweging. Deze P.A.K. nu heeft het niet gemakkelijk. Meermalen wordt hij door zijn jongere geestverwanten aangevallen en de kwalificaties aan zijn adres zijn dan niet van al te zachtzinnige aard. Dit is voor W. de Lobel een reden om in "De Vrije" van juli 1965 voor PAK een lans te breken, zonder het echter volledig met hem eens te zijn. Zo vindt hij het een zwak punt van PAK's theorie, "dat hij met zijn stellingen een economisch determinisme aanvaardt van de menselijke ontwikkeling en cultuur". En De Lobel vervolgt dan:

"Dat Karl Marx dit reeds vóór hem meende te moeten konkluderen (het maatschappelijk zijn bepaalt het bewustzijn) is een algemeen gekend feit. Dit was echter de zwakste zijde van Marx, en dit geldt nog even krachtig voor Kooyman! Feit is nu eenmaal, dat de menselijke psyche moeilijk te vangen is in een economische formule, ja in wat voor formule ook! Hiermede wil ik niet ontkennen, dat er geen invloeden van maatschappelijke en economische aard zouden zijn, die op de mens inwerken. Wis en zeker is daarvan sprake. Maar dat zij een bepalende (gedetermineerde) volstrektheid inhouden, daaraan is wél te tornen, dacht ik."

Ziezo, en daarmee moet Kooyman, wat zijn determinisme betreft, het dan maar doen. Zonder ook maar enigermate de opvattingen van Kooyman te delen, menen wij toch, dat De Lobel zich er wel met een Jantje van Leiden afmaakt. Aan de opvatting, dat het maatschappelijk zijn het bewustzijn bepaalt is volgens De Lobel "wél te tornen". Maar, zo vragen wij, waarom tornt De Lobel er dan niet aan? Wij willen ons thans niet in dat probleem verdiepen, maar wij geven De Lobel toch wel in overdenking zich eens af te vragen, waarom de arbeiders in hun strijd de gehele burgerlijke wereld, tot en met overheid, vakbondsbestuurders en intellectuelen, tegenover zich vinden, zich tevens eens af te vragen, hoe het toch komt, dat bij zo vele "revolutionairen" de radicalerigheid al gauw verdwenen is, wanneer ze zich in deze kapitalistische maatschappij een positie hebben veroverd.

Maar De Lobel zegt nog meer. Aan het slot van zijn artikel lezen we:

"Wij zouden hier de leus kunnen aanheffen: 'Indien uw machtige arm het wil, staat het ganse raderwerk stil.' Afgezien van het utopische van deze leus, die op papier wel klopt, maar in de praktijk een vrome wens blijkt, bedenk ik hier, dat PAK de zgn. arbeidersklasse niet meer als een revolutionaire faktor onderkent. Hierbij vindt hij mij aan zijn zijde: ik richt hoopvol met hem mijn blik op de 'gedeklasseerden'.

Is in de klassenworsteling het pauperisme de motor van verzet en revolutie, bij de gedeklasseerden moeten wij die zoeken in het intellectuele vlak; dit is een typisch westeuropees verschijnsel. En hier ben ik weer aangeland bij mijn reeds gestelde vraag: hoe denkt PAK zich deze tweede mogelijkheid van revolutie?"

Dat liegt er niet om: de arbeidersklasse geen revolutionaire faktor meer; de blik hoopvol gericht op de "gedeklasseerden"; het pauperisme was de motor van verzet en revolutie. Waar haalt zo'n man het allemaal vandaan. Om met het eerste te beginnen: waaruit blijkt, dat de arbeidersklasse geen revolutionaire faktor meer is? De Lobel is buitengewoon sterk in het beweren, maar wel bijzonder zwak in het bewijzen. Of valt hier "niet aan te tornen" en is het daarom niet nodig bewijsvoering te leveren? Moeten wij dat op gezag van De Lobel zo maar aannemen? Jammer voor hem, maar wij nemen niet graag iets op gezag aan en zeker niet, dat de arbeidersklasse niet meer revolutionair zou zijn. Wij menen zelfs, dat de arbeidersklasse meer revolutionair is dan ooit tevoren. Dat De Lobel dit anders

ziet, komt waarschijnlijk omdat hij aan de woorden revolutie en revolutionair een volkomen andere betekenis hecht dan wij. Bij hem is revolutionair blijkbaar niet los te maken van idealisme. De beste revolutionair is dan hij, die het best het socialisme en de revolutie propageert. En aangezien er bij de arbeiders van idealisme en een socialistische gezindheid weinig te vinden is, kan zij geen "revolutionaire faktor" meer zijn. Wie echter een goed Nederlands woordenboek openslaat leest, dat revolutie niets anders wil zeggen dan omwenteling. Zo wil de "burgerlijke revolutie" niets anders zeggen dan een omwenteling van het feodale stelsel naar het kapitalistische stelsel. En zo kan een proletarische revolutie een einde maken aan het kapitalistische stelsel en dit vervangen door het socialisme.

Niet de gedachte, dat het kapitalisme toch zoveel beter zou zijn dan het feodalisme, bewerkstelligde de burgerlijke revolutie, doch alleen de noodzaak voor de bourgeoisie (reeds in het feodalisme tot een economische macht van betekenis geworden) zich van de knellende banden van het feodalisme te bevrijden. Pas daarvan bevrijd, zou ze zich ten volle kunnen ontplooiën.

Welnu, met de strijd van de arbeiders is dat precies hetzelfde. Ook de arbeiders komen niet uit idealisme in verzet. Het zijn de verhoudingen die het bewerkstelligen. De positie waarin de arbeiders verkeren, dwingt hen steeds weer in verzet te komen. Het idealisme speelt daarbij nimmer een rol. Zo waren het bij de opstand in juni 1953 in Oost-Duitsland de bouwvakkers op de bouwwerken aan de Stalinallee - praktisch allen lid van de bolsjewistische partij - die het sein tot de opstand gaven. Idealisten; ideologisch behoorden ze tot het bolsjewistische kamp en we kunnen er van overtuigd zijn, dat ze in persoonlijke gesprekken en in discussies Rusland en bolsjewistisch Oost-Duitsland hogelijk geprezen hebben. Maar sterker dan welke ideologie, sterker ook dan welk idealisme is de positie waarin men verkeert, zijn de maatschappelijke verhoudingen waaronder men leeft, waren het daar de productienormen, die steeds maar weer verhoogd werden.

Maken we hetzelfde ook hier in Nederland niet mee? Is er niet bij elke staking het conflict tussen vakbondsleiders en vakbondsleden-stakers? Liep in het voorjaar van 1955 bij de staking van het gemeentepersoneel te Amsterdam Ad Vermeulen niet langs de stakers bij de remise in de Havenstraat te schreeuwen: "NVV-ers, uittreden"!!? Hier zien we, bij elke actie steeds weer, dat de arbeiders, die elke week trouw hun centjes aan vakbondscontributie betalen, met hun vakbond in conflict komen.

Opmerkelijk is, dat de bourgeoisie veel beter de macht en de kracht en tevens de omwentelende betekenis van de zelfstandige arbeidersstrijd onderkent dan onze idealistische vrienden van diverse schakeringen. Zo is over de Oost-Duitse opstand bekend geworden, dat een Westerse diplomaat de opmerking maakte, dat het maar goed was, dat de Russen de opstand neersloegen omdat anders zij genooddaakt waren het te doen. Bekend is ook, dat Adenauer bij het rumoer dat ontstond naar aanleiding van het optrekken van de Berlijnse muur, de hoop uitsprak, dat dit niet tot onlusten in Oost-Duitsland zou leiden. Dit zou zo gemakkelijk kunnen overslaan naar West-Duitsland. En wat zei mr. Ensing, de advocaat van de Gemeente Amsterdam, toen de ontslagen stakers in 1955 voor het scheidsgerecht kwamen?: "De overheid kan een dergelijke staking nooit toestaan omdat dit in wezen het begin der revolutie is." Duidelijker kan het al niet.

We leven nu eenmaal in een klassenmaatschappij, een maatschappij waarin de arbeidersklasse wordt onderdrukt en uitgebuit. Hiertegen moet de arbeidersklasse steeds weer in verzet komen. Dat gebeurt dan ook. Zozeer zelfs, dat de gehele burgerlijke klasse dat als een probleem is gaan zien. De overheid, de vakbeweging, professoren en sociologen houden zich bezig met het probleem van de "wilde stakingen". Zelfs paters ontkomen er niet aan er een diepgaande studie van te maken. Zelfs de overheid onderhandelt met "wilde stakers" over de hoofden van de vakbondsleiders heen zoals bij de staking van de buschauffeurs in januari 1960. Waarom dat allemaal, zo vragen wij. Waarom maakt de gehele burgerlijke wereld van de hedendaagse stakingen een groter probleem dan ze in de geschiedenis van de ar-

beidersstrijd ooit gedaan heeft? Waarom is niet het idealisme een probleem voor de bourgeoisie, maar wél de "wilde stakingen"? Het antwoord kan alleen maar zijn: Omdat die "wilde" stakingen een bedreiging vormen voor de macht van de heersende klasse, het idealisme daarentegen geen enkel gevaar oplevert, ja eerder remmend werkt op de strijd van de arbeiders. Niet voor niets hoort men maar steeds weer, dat de arbeiders zo materialistisch worden. Gaarne zag de bourgeoisie dan ook bij de arbeiders wat meer idealisme en wat minder verzetsgeest. Want het is niet het idealisme, niet de gedachte die de wereld verandert, die een omwenteling teweeg brengt. Het zijn de daden die dat doen. En zo is de arbeidersstrijd, de zelfstandige arbeidersstrijd in wezen revolutionair. Revolutionairder dan ze in de geschiedenis ooit geweest is.

En toch heeft De Lobel zijn blik vol hoop op de gedeklasseerden gericht. Wie zijn dat, die gedeklasseerden? Zij, die niet uitgesproken tot de arbeidersklasse, maar ook niet uitgesproken tot de bourgeoisie behoren? De middenstanders, de kruideniertjes en de marktkooplui, de keuterboertjes? Ja, daar deed ook het nationaal-socialisme een beroep op en niet geheel zonder succes. Maar die zal De Lobel (en met hem Kooyman) niet bedoelen. Nee, De Lobel zal de intellectuelen en de kunstenaars bedoelen. Dat hij de intellectuelen bedoelt, blijkt ook wel uit het tweede citaat, dat wij van hem brachten: "bij de gedeklasseerden moeten wij het zoeken in het intellectuele vlak". Zijn opvatting is dus blijkbaar, dat de arbeidersklasse geen revolutie meer kan volbrengen en dat het daarom de intellectuelen zullen zijn, die het moeten doen. De vernietiging van 't kapitalisme is dus een taak, die de intellectuelen moeten volbrengen. Hoe stelt De Lobel zich dat eigenlijk voor? Verkeren de intellectuelen in een dusdanige machtspositie, dat ze het kapitalisme kunnen onttrenen? Wij dachten, dat alleen de arbeidersklasse in die positie verkeerde. Dat het kapitalisme alleen vernietigd kon worden doordat de producenten het productie-apparaat in bezit namen. Of moeten de goedwillende intellectuelen het productie-apparaat in bezit nemen en dan aan de arbeiders overdragen? Waar blijft de oude anarchistische leuze, dat "de vrijheid niet gegeven, doch alleen maar genomen kan worden"? Een wel erg scherpe conclusie uit de woorden van De Lobel, vindt u wellicht. Misschien! Maar we kunnen er toch echt geen andere conclusie uit trekken, temeer waar dergelijke gedachten meer leven in anarchistische kringen. Zo verklaarde Rudolf de Jong aan een verslaggever van "Vrij Nederland": "Maar je zou klein kunnen beginnen, door in de fabrieken de arbeiders zelf verantwoordelijkheid te geven, dat verhoogt de belangstelling en de invloed van die arbeiders op het bedrijf en de vakbeweging". Dat zouden dan toch alleen de ondernemers kunnen doen. Die zouden dus de arbeiders invloed op het bedrijf moeten geven en zo meewerken aan de verwezenlijking van het socialisme. Of zou de vakbeweging die verantwoordelijkheid moeten afdwingen? Wij dachten, dat de vakbeweging toch wel duidelijk blijk gegeven had een instituut ter behartiging van de ondernemersbelangen te zijn. De anarchist H.J.L. (ook een van de ouderen) stelt in "Recht voor Allen" van 26 juni 1965 ook al de vraag: "..... langs welke weg wordt de macht van de staat en van de partij gebroken om het volk naar de vrijheid te voeren?" Ook hier weer de kwestie van een volk dat naar de vrijheid gevoerd moet worden.

"De arbeiders zijn geen revolutionaire faktor meer". "We zullen onze hoop op de gedeklasseerden (lees: intellectuelen) moeten richten" (De Lobel). "Men moet de arbeiders in de fabrieken verantwoordelijkheid geven" (De Jong). "Hoe moet het volk naar de vrijheid gevoerd worden?" (H.J.L.). Allemaal anarchisme van boven af. En hiermede onderscheiden zij zich in niets van de partijmensen. Noch bij de partijen, noch bij deze anarchisten leeft de gedachte, dat de enige revolutionaire klasse thans de arbeidersklasse is. Neen, de partij, de partijleiders, de idealisten, de intellectuelen, de goede socialisten zullen het moeten doen. Neen, tussen de partijmensen en deze anarchisten is geen wezenlijk verschil, omdat noch de ene groep, noch de andere uitgaat van de werkelijkheid, doch van de wenselijkheid, van het ideaal.

- 8 -

"Hoe denkt PAK zich deze tweede mogelijkheid van revolutie?" vraagt De Lobel en daarmee bedoelt hij dan de revolutie der intellectuelen. En hoewel geen PAK zijnde, willen we toch wel een antwoord op die vraag geven. Deze revolutie namelijk is in volle gang. Ze is door James Burnham "de revolutie der bewindvoerders" genoemd. Wie de kapitalistische ontwikkeling volgt, die kan weten, dat de macht in de bedrijven steeds meer verlegd wordt van de particuliere ondernemer naar de managers, de directeuren, de bedrijfsleiders, de technici. Hoe groter het bedrijf, hoe meer de managers in de melk te brokken hebben. En dat er een concentratie van kapitaal plaats vindt is aan geen twijfel onderhevig. Bijna dagelijks kan men in de pers lezen van fusies van grote bedrijven. Wat dat echter voor de arbeiders voor verschil maakt vermogen wij niet in te zien. Of nu de particuliere kapitalisten of de managers het feitelijke beheer over het productie-apparaat voeren, voor de arbeiders verandert er totaal niets. Feit is, dat hij over het bedrijf niets te vertellen heeft. Dat hij nergens iets over te vertellen heeft. En wat men ook onder socialisme mag verstaan, één ding is zeker, zolang er aan de bevoorzachting geen einde is gemaakt, zal er van socialisme geen sprake zijn. En De Lobel, Rudolf de Jong en anderen mogen soms denken, dat die intellectuelen of de managers vrijwillig van hun bevoorzachting afstand zullen doen, de praktijk heeft anders geleerd. In hun strijd zien de arbeiders namelijk ook die intellectuelen tegenover zich. De feiten spreken een klare taal.

Tot slot moeten wij nog enige aandacht schenken aan de bewering van De Lobel, dat in de "klassenworsteling 't pauperisme de motor van verzet en revolutie is". Ook hier weer een bewering zonder meer. Ja, De Lobel heeft die bewering natuurlijk nodig, want pauperisme is er hier niet meer en dus ook geen verzet en nu moeten we onze hoop richten op de intellectuelen. Maar strookt het met de werkelijkheid? Dat het een onjuistheid is, dat de arbeiders zich niet meer verzetten, menen wij reeds te hebben aangetoond, door te wijzen op het voor de heersende klasse bestaande probleem van de "wilde stakingen". Daarmee ontvalt meteen alle waarheid aan de bewering, dat het pauperisme de motor van het verzet is. Maar we willen er toch nog wel iets meer van zeggen. We zouden De Lobel en allen, die zijn mening delen, willen aanraden het boek van Henriëtte Roland Holst "Kapitaal en arbeid in Nederland" eens te gaan lezen. Dan wordt hen misschien duidelijk, dat er tot het laatste kwart van de vorige eeuw in Nederland van een klassenworsteling geen sprake was vanwege het p a u p e r i s m e . Voorts willen we hier als voorbeeld aanhalen de stakingen in Spanje van enkele jaren geleden. Algemeen bekend is, dat de strijd in hoofdzaak gevoerd werd in de industriecentra en het krachtigst door dat deel van het proletariaat, dat het hoogst beloond werd. Trouwens, wie zich enigermate verdiept heeft in de geschiedenis van de arbeidersbeweging in Nederland, weet wel, dat de pioniers van "het socialisme" het meeste te lijden hadden van het pauperisme. Het waren geen bourgeois, die bij Oranjefeesten de huizen en vergaderlokalen der socialisten bestormden en zongen van "Hang alle socialisten op". Integendeel, het waren de paupers, Naarmate de positie van de arbeiders absoluut (niet relatief) verbeterde, naarmate er een einde werd gemaakt aan de roofofbouw op de arbeidskracht, naar die mate verdween ook het pauperisme, verdween ook de grote onderdanigheid bij de arbeiders. Begeerte heeft hen aangeraakt. En daarom gaat de klassenworsteling immer door. En van dat arbeidersverzet is niet het pauperisme de motor, ook niet het idealisme, doch de maatschappelijke verhoudingen, het arbeider-zijn. En deze klasseworsteling kan pas tot een einde komen, wanneer de arbeidersklasse de strijd om het product heeft gewonnen en het productie-apparaat in eigen beheer heeft genomen. Hieraan kan geen intellectueel, geen idealist, geen socialist iets veranderen.

=====

D A T I S T E N M I N S T E D U I D E L I J K E T A A L

In Frankrijk kent men in de bedrijven sinds lang het instituut van de zogenaamde "vertrouwensmannen", zoals men in Engeland het instituut van de "shop-stewards" kent.

Vertrouwensmannen van wie?

Van de arbeiders, zeggen de arbeiders.

Van de vakverenigingen, zeggen de vakverenigingen en de praktijk wijst uit, dat zij het bij het rechte eind hebben en dat bij het antwoord van de arbeiders de wens de vader der gedachte is.

Dezer dagen heeft de heer Bergeron, secretaris-generaal van de sociaal-democratische vakcentrale "Force Ouvrière" over de "vertrouwensmannen" duidelijke taal gesproken. Hij verklaarde:

"De vertrouwensmannen van het personeel en de leden van de ondernemingsraad kunnen in onze ogen alleen maar mandatarissen van de vakbeweging zijn. Zeker, de werkgevers houden er een andere opvatting van de zaken op na. Zij hopen..... dat de vertrouwensmannen niet aan de leiband van de vakbeweging zullen lopen en doen alles om het die richting uit te drijven. Laten we afspreken, dat dit nooit gebeuren zal!"

Dat klinkt op het eerste gezicht erg ferm. Het lijkt er op, alsof Bergeron zich hiermee nu eens flink schrap zet tegen de machinaties van de ondernemers. Maar als u het zó bekijkt houdt de zaak op duidelijk te zijn. Want er is in de praktijk helemaal geen sprake van, dat er tussen de ondernemers en de vakbeweging wordt touwgetrokken om de vertrouwensmannen. Er is ook geen sprake van, dat de werkgevers er op stuk van zaken andere opvattingen op na zouden houden dan de vakverenigingen.

De vakbeweging danst naar de pijpen van de ondernemers. Waarom zouden dan de ondernemers er bezwaar tegen maken, dat de vertrouwensmannen naar de pijpen van de vakbeweging dansen?

Er is tussen ondernemers en vakbeweging geen conflict. Maar waarom richt dan in hemelsnaam Bergeron dreigende taal aan 't adres der ondernemers? Waarom beklemtoont hij een positie der vertrouwensmannen, die door niemand wordt aangevallen of betwist?

Begeron zet zich niet schrap tegen de ondernemers, nee, hij geeft hen in de vorm van schijnbaar stoere taal juist een geruststelling.

Let men op de vorm, dan is de positie van Bergeron niet helemaal duidelijk. Maar let men zuiver op de inhoud van zijn woorden, dan is wat hij komt verklaren duidelijk genoeg. "De vertrouwensmannen zijn mandatarissen van de vakbeweging". Daarmee wordt voor eens en altijd een einde gemaakt aan de illusies van de arbeiders, die niettegenstaande de duidelijke bewijzen van het tegendeel, soms nog de hoop koesteren, dat de vertrouwensmannen zich als h u n vertrouwensmannen zullen gedragen.

Wat dat betekenen kan? Niets anders natuurlijk dan dat het moment aanbreekt, waarop de arbeiders zich naast en tegenover de vertrouwensmannen van de vakbeweging e i g e n vertrouwensmannen zullen kiezen. Hetzij in de naaste, hetzij in een wat verder gelegen toekomst.

Daar zal geen Bergeron, of welke vakbondsbestuurder iets aan kunnen veranderen.

MENEER JANNINK WIST HET WEL BETER

HERHAALDELIJK heeft men degenen, die met behulp van de historisch-materia-
listische methode van onderzoek de maatschappij analyseerden verweten, dat zij het
beeld van de samenleving vervormden naar hun dogma's. De klassenscheiding, waar-
van zij spraken, zou in de realiteit niet aanwezig zijn, de klassenstrijd zou een
kunstmatige strijd zijn, door hén gepredikt, in het beste geval tengevolge van een
misverstand.

Zij die zo redeneerden waren lang niet altijd de eerste de besten. Er waren
wetenschapsmensen onder, gelijk bijvoorbeeld professor W.M.F. Treub, die in alle
ernst verkondigden, dat de klassenstrijd een "leerstuk" van Karl Marx was. Socio-
logen behoorden er toe en doctoren in de geschiedenis en zelfs ook vakvereni-
gingslieden en zogenaamd progressieve of vooruitstrevende politici.

Wie menen zou, dat het soort zo langzamerhand wel uitgestorven moet zijn of
stom geworden door het rumoer der sociale botsingen, dat luide hún theorieën al
bijna een eeuw lang overstemd heeft, vergist zich grondig. Ze leven nog altijd. Ze
kleden alleen hun enormiteiten tegenwoordig iets handiger in dan het voorheen
hun geestelijke voorouders deden en ze vinden - wat die nooit gedroomd zullen heb-
ben - vaak genoeg in zich "socialistisch" noemende partijen hun geestelijk thuis.

Wie echter nooit tot deze categorie behoord hebben, dat zijn zij, die met nóg
meer recht dan juristen en economen de representanten der klassieke bourgeoisie
genoemd kunnen worden: de liberale fabrikanten. Zij, met de neus op de praktijk ge-
drukt, waren uiteraard verstandig genoeg om de volijverig voor hen in de bres
springende geleerden te laten zwetsen. Maar zij wisten beter.

Een aardig staaltje daarvan kan men aantreffen in de jeugdherinneringen van
Gerard J.M. van het Reve, die door deze momenteel gepubliceerd worden in het tijd-
schrift "De Nieuwe Stem".

Gerard J.M. van het Reve, in 1893 geboren als zoon van een doodarme Twentse
textielarbeider, beschrijft in het aprilnummer van genoemd tijdschrift de grote
textielarbeidersstaking van 1902, zijn eigen werk in de fabriek en het ontslag
van zijn vader, die in een conflict tussen arbeiders en directie woordvoerder van
de arbeiders was geweest. Laten wij Van het Reve aan het woord:

"Op een maandagavond ging vader naar het grote huis van de textiel-
baron om te onderzoeken of het ontslag niet ongedaan gemaakt kon worden.
Hij vroeg: 'Heb ik dan soms gestolen?'

'God bewaar me', schrok de fabrikant, 'dat ik zoiets van u zou zeg-
gen.'

'Laat God er maar buiten', zei vader koel. 'Daar gelooft u niet aan
en ik ook niet. Ik kom hier om te horen waarom u mij mijn werk afneemt.
Dat is een ernstige zaak, want ik heb een groot gezin. Wat is de reden?'

De fabrikant aarzelde. Eén ogenblik dacht vader nog dat hij het on-
recht niet zou handhaven. Meneer Jannink glimlachte en hervond plotse-
ling de oude toon.

'Dan zal ik het je zeggen, als je het dan absoluut gezegd wilt heb-
ben. Je vraagt naar de bekende weg. Het is zo: jij komt op voor jouw klas-
se, ik voor de mijne!'

'Dat is tenminste eerlijk gesproken', antwoordde vader. 'Dan valt er
ook verder niets meer te zeggen. U moet dit dan maar voor u zelf verant-
woorden.'

'Ik wens u het beste', zei de fabrikant nog. Maar vader maakte zwij-

gend de deur open en ging weg. Er viel niets meer te praten. Thuis lachte hij honend: 'We gingen bij elkaar vandaan als goede vijanden.' Dat woord beviel hem want ik hoorde het hem nog herhalen: 'als goede vijanden!....'

Tot zover deze passage uit de bewuste jeugdherinneringen. Meneer Jannink, voegen wij er aan toe, hoorde die kwalificatie van de textielarbeider natuurlijk niet. Maar als hij hem zou hebben kunnen horen, zou hij er niets bijzonders aan gevonden hebben en het er mee eens geweest zijn, wil het ons voorkomen. Voor hém, voor meneer Jannink, was de vijandschap tussen de klassen een uitgemaakte zaak.

=====

Mr. P. J. TROELSTRA

OVER DE S. D. A. P.

OP EEN buitengewoon congres van de S.D.A.P., dat in februari 1918 werd gehouden, heeft niemand minder dan mr. Pieter Jelles Troelstra een woord gesproken, dat waard is aan de vergetelheid te worden ontrukkt. Hij zei:

"Onder de stormen der revolutie moeten wij nu een nieuw politiek tijdperk in, moeten wij vooruit, met nuchter hoofd, eigenlijk eerst een begin maken met de werkelijk socialistische strijd. Onze huidige strijd voor kiesrecht enz. was feitelijk geen socialistische strijd; ons program was eigenlijk een wat scherper uitgedrukt burgerlijk program. Verbetering van de arbeiderstoestand onder het kapitalisme was ons doel en de socialistische doeleinden werden meer in cursusvergaderingen behandeld."

Wat Troelstra hier zegt komt nauwkeurig overeen met hetgeen een kleine tien jaar eerder door een van zijn opponenten was gezegd, namelijk, dat de S.D.A.P. in werkelijkheid de uiterste linkervleugel van een liberaal blok had uitgemaakt. Het is óók volkomen in overeenstemming met de karakteristiek van de S.D.A.P., ruim 15 jaren tevoren door Saks gegeven in zijn beroemde opstel "Naar links of naar rechts". De schrijver noemt daarin de zogenaamde Arbeiderspartij "een partij zonder arbeiders" en ontmaskert haar (keuter) kapitalistisch karakter; hij spreekt van de kat, die men geen kat durft te noemen, uit vrees, dat zij op het verkiezingsmenu dan niet meer als haas zou kunnen worden aangekondigd.

Die "kat", dat is duidelijk, dat was voor Saks de burgerlijkheid der SDAP, die maar schamel bedekt werd door de socialistische mythe waarin zij zich hulde.

Een kat een kat noemen! Dat is het wat Troelstra deed op dat buitengewone congres van 1918. Maar een paar dagen daarna deed hij iets heel anders. Sprekende op een meeting, die een onderdeel vormt van een actie voor een betere levensmiddelenvoorziening, verklaarde hij:

"Met verontwaardiging wijs ik de beschuldiging terug, dat wij handlangers der bourgeoisie zouden zijn."

Het zal niemand ontgaan, dat deze uitspraak van Troelstra, gedaan op de 12e februari 1918, lijnrecht staat tegenover de karakteristiek, die hij een dikke week tevoren op het buitengewoon congres van de S.D.A.P. gegeven had. Om de zaak nog ingewikkelder te maken: een dergelijke tegenstelling bestaat er zelfs tussen de verschillende passages van zijn congresrede. Want even voordat hij betoogde, dat de werkelijke socialistische strijd nog beginnen moest, even voordat hij het SDAP-program een radicaal-burgerlijk program noemde, zei Troelstra:

"Wij moeten blijven wat wij waren: de werkers aan..... de vestiging van het socialisme."

De vraag die rijst is: wat is hier waarheid en wat leugen? Welke Troelstra moet men geloven: die welke zegt de SDAP was een burgerlijke beweging of die welke zegt, de SDAP was socialistisch? Om het antwoord te vinden moet men zien naar de praktijk. Dát woord van Troelstra is juist, dat met de praktijk van de SDAP in overeenstem-

ming is. Welnu, de p r a k t i j k van de SDAP, dat is: haar houding in 1903, haar houding in 1914, haar openlijk parlementarisme, haar verstolen ministerialisme, haar streven naar burgerlijke blokvorming als onthuld door de heer Leeuwenburg, haar Twentse propagandist. Als Troelstra de SADP niet-socialistisch noemt, verkondigt hij 'n realiteit; als hij haar in één adem wél-socialistisch noemt, dan verkondigt hij een mythe, de mythe, die een onmisbare voorwaarde is voor het goed vervullen van haar reële functie.

- o -

Over zijn rede op het SDAP-congres van februari 1918 leest men ook in 't vierde deel van Troelstra's "Gedenkschriften" (blz. 166 e.v.). Uit die rede wordt daar ook geciteerd. Maar de woorden, waarmee wij dit stukje zijn begonnen zal men daar tevergeefs zoeken. Men zoekt er ook tevergeefs naar in de bloemlezing uit Troelstra's publicistische arbeid, die onder de titel "Troelstra de ziener" door wijlen dr. H.B. Wiardi Beckman werd samengesteld. Dat verbaast ons niets. Beide werken, zowel de "Gedenkschriften" als de bloemlezing, zijn geschreven ter versteviging van de mythe, de mythe omtrent het socialistisch karakter der SDAP, de mythe omtrent Troelstra, de socialist. Daarbij kan men bouwstenen als die, welke wij hier hebben opgedolven nu eenmaal niet gebruiken.

- o -

Het radicaal-burgerlijk karakter der vroegere SDAP en der sociaaldemocratie in het algemeen is door ons de laatste jaren herhaaldelijk beklemtoond. Ons gelijk in dat opzicht is van bepaalde zijde fel betwist. Wij willen daarover dit nog zeggen: dat naar onze mening de hier weergegeven woorden van Troelstra de juistheid van onze zienswijze onomstotelijk bevestigen. Had hij ze n i e t gesproken, dan ware dat nog geenszins een bewijs voor ons ongelijk geweest. Immers, Troelstra zou het burgerlijk karakter van de SDAP hebben kunnen verzwijgen in 't belang van de mythe. Maar het omgekeerde is ondenkbaar. De SDAP kan niet socialistisch geweest zijn als Troelstra op haar n i e t - socialistisch zijn

de aandacht heeft gevestigd. Iets dergelijks zou dan voor hem onmogelijk zijn geweest. Er moet voor de desbetreffende uitspraak een materiele basis voorhanden wezen, anders ware zij nooit gedaan. Die materiële basis is de praktijk, waarop zij regelrecht betrekking had.

- 1) Een verwijzing naar die uitspraak treft men aan in Saks' opstel over "Het geval-Leeuwenburg" ("Socialistische opstellen", Eerste bundel, pag. 57). Naar diezelfde opponent van Troelstra die wij hier op het ook hebben treft men ook verwijzingen aan in Saks' polemieek met Wibaut ("Van de gescheiden Marxisten", "Van Hassan en de vogel Rock") Het verband daar maakt waarschijnlijk, dat het Herman Gorter is geweest.

NOG STEEDS VERKRIJGBAAR

de brochure:

WAS DE SOCIAAL-DEMOCRATIE

OOIT SOCIALISTISCH?

(Een beschouwing over haar wezen)

Deze brochure is onderverdeeld in de volgende hoofdstukken:

De sociaaldemocratie en haar verhouding tot de bourgeoisie.

De sociaaldemocratie en haar houding tegenover nationalisme en militarisme.

De sociaaldemocratie en haar houding tegenover de eigen strijd der arbeiders.

De nieuwe arbeidersbeweging.

Nabeschouwing. (Antwoord op een kritiek op onze zienswijze).

Deze prachtig uitgevoerde brochure kost slechts 1 gulden, franco per post.

Bestellingen aan "Daad en Gedachte", Corn. Outshoornstraat 1', Amsterdam. West.

DE PARTIJ EN DE NIEUWE KLASSE.

IN JOEGOSLAVIË heeft een mijnramp plaats gevonden, die aan 128 mijnwerkers het leven heeft gekost. Mijnrampen komen in de wereld voor. Waar mijnen zijn vinden mijnrampen plaats. Nu heeft de Joegoslavische regering, d.i. de communistische partij, zeven mensen, bedrijfsleiders en technici in staat van beschuldiging gesteld, en gearresteerd. Wij weten dat de verantwoordelijkheid voor de gang van zaken zeker niet alleen bij de bedrijfsleiders berust. Indien dit zo zou zijn, dan was er een regering van technocraten en verdere managers. Dat is echter niet zo. Het is de partij, de communistische partij die regeert en onder haar opperheerschappij en toezicht hebben de "managers" te werken. Wie b.v. een kleine reparatie aan zijn auto moet laten verrichten, kan uren na de reparatie wachten op de factuur, die dan overdekt met stempels en handtekeningen van al de instanties die hij heeft moeten doorlopen door een nerveus man wordt uitgereikt.

De hand van de partij, "de hoeder van het communisme", wordt overal gevoeld. En waarom? Omdat de industriële ontwikkeling niet aangepast kan worden aan een of ander politiek ideaal. Deze ontwikkeling heeft haar eigen wetten, en daardoor komt zij in conflict met de eisen die aan een tevoren uitgedacht systeem gesteld worden. De partij is absoluut, maakt geen fouten. Wanneer er onregelmatigheden voorkomen, wanneer er onvoorziene tegenslagen zijn, dan gaat de partij-instantie vrijuit. Zij kan vrijuit gaan; zij is de machtigste in het bedrijf. Men mag niet denken, dat zij een fout gemaakt heeft, want zij vertegenwoordigt de meest algemene, de politieke leiding, zij vertegenwoordigt "het communisme". Maar politiek en economie zijn niet te scheiden. Laat ons een mogelijke gebeurtenis nemen. Een bedrijf bestelt honderd buizen, die het nodig heeft voor het uitvoeren van een opdracht. Bij aankomst van de buizen stelt men vast, dat een groot aantal, zeg 70%, onbruikbaar is. Wij staan hier dus voor het feit, dat er 70% ondeugdelijke artikelen zijn geleverd óf een niet gefundeerde controle uitgeoefend. Hier komt de partij in het geding. Van buizen heeft zij geen verstand, maar wel van sabotage of misdadige nonchalance. Zij beoordeelt nu het geval naar de betrouwbaarheid van de verantwoordelijken. Hun doopceel wordt gelicht en nu blijkt, dat het politiek verleden van één der technische verantwoordelijken niet smetteloos is, hetgeen bijna altijd het geval is, gezien de politieke zwenkingen die in de loop der jaren hebben plaats gevonden, waarbij talrijke vereerde politieke leiders niet alleen het hoofd moesten laten, maar als vijanden en misdadigers te boek werden gesteld. Allicht heeft men ten gunste van deze slachtoffers wel eens iets uitgelaten. Daarbij komt nog, dat een organisatie, zoals de geheime politie, haar bestaan bevestigd wil zien, hetgeen de vervolgingen op de spits drijft.

Tot goed begrip zij hier aangehaald een verslag, dat Kravchenko geeft in zijn boek "Ik verkoos de vrijheid", blz. 195 e.v.:

"In de loop van de ochtend kreeg ik een telefoontje van Lensky, tweede secretaris van onze fabrieks-partijcomité. Hij verzocht mij dadelijk bij hem te komen. Hoewel Lensky zachtzinnig en vriendelijk leek en het uiterlijk had van een dorps-schoolmeester, had hij de naam onmeedogend te zijn. 'Kameraad Kravchenko, ik wil je raad inwinnen in een zeer delicate kwestie', begon hij. 'Het gaat om Arkady Limansky. Je hebt zijn werk gezien. Hij kwam bij jou aan huis en jij bij hem. Heeft hij ooit over politiek met je gesproken? Bijvoorbeeld over zijn politiek verleden in Leningrad?' 'Nee, wij spraken meestal over het werk. Zijn afdeling en de mijne moesten dikwijls samenwerken en dat bracht ons met elkaar in contact. Ik herinner mij niet ooit met hem over politiek gesproken te hebben.'

Dit was werkelijk de waarheid. Weinig mensen, die onder het sovjet-regiem samen werken, worden zo intiem met elkaar, dat zij van gedachten wisselen over 'delicate' kwesties. Tussen Limansky en mij was dit stadium nooit bereikt. Lensky was teleurgesteld en zonder twijfel stelde hij voor zichzelf vast, dat ik een verdachte 'in bescherming' nam. Er zou die avond een partijvergadering zijn over "het

geval Limansky" vertelde hij mij. Ondertussen mocht ik niet laten blijken, dat men mijn opinie over de betreffende persoon had ingewonnen.

Limansky ging die avond zeer opgewekt naar de vergadering. Hij vermoedde niet in het minst, dat het spoedgeval hemzelf betrof. Hij was een forse kerel van een jaar of vijfendertig, die de kunst verstond zich goed te kleden. Hij was eenmaal in het buitenland geweest, in Duitsland, voor een officiële inkoopmissie. Hij verbeeldde zich een cosmopoliet te zijn en had een beetje minachting voor het provinciale Nikopol.

De vergaderzaal stond blauw van de rook. Lensky presideerde. Naast hem zat een voor mij onbekende kerel, een vadsige vent met een kaal geschoren ronde kop en een valse tronie. Hoewel hij in burger geklaad was, had hij de kordate bruiske manieren, die de verstokte Tsjekist verrieden. De wijze waarop hij zijn actetas vasthield, gaf de indruk, dat de inhoud voor sommige mensen niet veel goeds be-
duidde.

'kameraden, ik open de vergadering', zei Lensky. 'Er staat vanavond maar één punt op de agenda: het geval van de chef van één der fabrieken, het partijlid Arkady Vassilivith Limansky'. 'Ik?', riep Limansky uit, terwijl hij opsprong. Hij lachte wezenloos. De slag was zo plotseling, dat de realiteit niet dadelijk tot hem doordrong. 'Ja, jij! Ga zitten tot je geroepen wordt.'

Limansky zonk langzaam op zijn stoel terug. Elke droppel bloed was plotseling uit zijn gezicht verdwenen. Hij veegde zijn voorhoofd met een zakdoek af.

'Kameraden, heeft iemand van u iets te zeggen over de betreffende persoon?' Niemand antwoordde.

'Heel goed, sta dan op Limansky, en vertel ons in het kort je bezigheden, vooral die in Leningrad.'

De arme Limansky trilde, alsof hij hoge koorts had. Gewoonlijk was hij welbespraakt en zelfbewust, maar nu viel het hem plotseling moeilijk een samenhangend verhaal te doen. Hakkelend gaf hij een verwarde levensbeschrijving, begon weer van voren af aan en in zijn zenuwachtigheid bracht hij slechts niet ter zake doende feiten, bijvoorbeeld zijn huwelijk ter sprake. De onbekende man werd ongeduldig. 'Je persoonlijk leven interesseert ons niet', zei hij. 'Wij wensen over je politiek verleden ingelicht te worden.'

'Maar kameraden, dat is geen geheim.... Ik heb dat al wel honderd maal verteld.... Ik meen over Leningrad. Ik was toen onzeker.... Ik weifelde en kwam in aanraking met enige Trotskisten. Dat is geen geheim en de partij heeft het mij grootmoedig vergeven. Ja, zij heeft mij haar vertrouwen goedgekeurd en ik heb goede getuigschriften. Vraag het hier maar aan iedereen. Bovendien is dat alles al zo lang geleden....' 'Lang geleden', grijnsde Lensky. 'Het smerige werk van Zinoviev en Trotsky en die andere honden was ook lang geleden. Dat excuus kan de vijanden van de staat niet langer vrijwaren. Vertel mij eens Limansky, heb je ooit kwaad gesproken van het Centraal Comité en van onze geliefde leider, kameraad Stalin?'

'Neen, natuurlijk niet!'

Lensky gaf een teken aan de Tsjekist, die toen uitbarstte:

'Burger Limansky, je bedriegt de partij openlijk. Heb je je mond niet voorbij gepraat op een activistenvergadering in het N....-district in Augustus?'

Dat de aanspraak met "Kameraad" gewijzigd was in "burger" was onheilspellend.

'Ja, ik begin me zoiets te herinneren', mompelde Limansky. Hij moest zich aan een stoel vasthouden om niet te vallen.

'Laat je geheugen maar eens goed werken. Kende je nog andere mensen in Leningrad, die ook "weifelde" en niet "helemaal zeker" van hun zaak waren?'

'Ik weet het niet meer.... na zoveel jaren. Maar laat eens zien....' Hij noemde een zestal namen.

'En waar zijn die heren nu?'

'Daar heb ik geen notie van.... Ik denk dat ze werken.'

'Nu ik kan het je wél zeggen. Ze zijn allemaal gearresteerd. Maar á propos, heb

je ooit met hen een staatsvijandig document ondertekend?'

'O neen.... neen, ik geloof het tenminste niet.'

'Laat ik je geheugen maar eens opfrissen. Hier is een foto-copie. Kom maar eens hier om die te bekijken. Herken je dit soms als je eigen handtekening?'

Limansky bekeek de foto, gaf haar terug en ging waggelend als een blinde naar zijn plaats terug.

'Dat herinner je je zeker niet, hè? Zeker te vervuld geweest van je trouwdag en je reis naar Berlijn, hè?'

Limansky herstelde zich een weinig. 'Het was een stuk over een particuliere aangelegenheid en had niets met politiek te maken, en het is al zoveel jaren geleden....'

Het kruisverhoor duurde nog ongeveer een half uur. Geheel van zijn stuk gebracht, ontkende Limansky onnodig onbelangrijke feiten en als hij dan met de bewijzen geconfronteerd werd, gaf hij toe. Niet één van de punten was op zichzelf genomen belangrijk, maar alles tesamen en om beurten door de Tsjekist en door Lensky aangedikt, leken ze heel wat. Er volgde een geforceerde discussie onder het publiek. Een paar mensen pleitten voor de man, de meeste stemmen veroordeelden hem. Tenslotte stootte de vergadering hem met algemene stemmen uit de partij en verzocht het stadscomité deze beslissing te willen bekrachtigen.

Toen wij de zaal verlieten zei niemand een woord. Wij vermeden het elkaar aan te zien. Even later op weg naar huis zag ik licht branden in het bureau van Limansky en impulsief ging ik naar binnen.

Hij zat achter zijn schrijftafel met zijn hoofd in zijn handen. Zijn brede schouders schokten van ingehouden snikken. Nog geen uur geleden was hij een zelfbewuste fabriekschef, vol vertrouwen en zelfs een tikje bureaucratische pedanterie geweest, en nu was hij plotseling een zielig stuntelig wrak. Hij keek verwonderd op. 'Victor Andreyewitsch! Ik dank je dat je gekomen bent. Dit is het einde. Uitgestoten, daarna gearresteerd! Mijn vrouw.... O, het is misschien maar het beste mij van kant te maken.

Hij wilde niet getroost worden en niet zonder reden. Het stadscomité bevestigde spoedig zijn roeyement. Limansky kreeg een onbeduidend baantje op het trustkantoor te Charkow en werd daarna gearresteerd. Nadien wist niemand in Nikopol, wat er van hem was geworden."

Wanneer we nog wat verder lezen, dan blijkt, dat de terreur bijna uitsluitend gericht was tegen personen met verantwoordelijke posities, en wel speciaal tegen ingenieurs. Nu was Victor Kravchenko zelf ingenieur en het kan dus zijn, dat gevallen die zich in deze sfeer afspeelden voor hem het opvallendst waren. Zo lezen we op dezelfde bladzijden van het hierboven geciteerde werk het volgende:

"Een paar weken later moest ik iets bespreken met Brachco's assistent, een partijman, Alexei Suhkin genaamd. Ik stapte haastig zijn spreekkamer binnen en wilde naar zijn bureau doorlopen, maar zijn secretaris hield mij tegen. 'wacht even kameraad Kravchenko, kameraad Suhkin heeft het erg druk.' 'Ik ook', antwoordde ik geërgerd en ging toch het bureau in.

Op de drempel bleef ik echter plotseling staan. Suhkin zat achter zijn schrijftafel en naast hem zat de dikke zwetende Gershgorn, zijn slappe lippen tot een karakteristieke grijnslach vertrokken. Aan weerszijden zaten langs de wanden tien of twaalf ingenieurs, waarvan sommigen tot de partij behoorden."

Kravchenko vertelt dan nog, dat er vier mannen van de N.K.V.D. de wacht bij hen hielden en dat ze daarna de een na de ander door Tsjekisten met de revolver in de hand in een gesloten wagen werden geduwd. Hij noemt later onder de slachtoffers echter ook mensen met andere functies, doch steeds mannen met leidende functies. Zelfs partij-secretarissen. In dat opzicht zijn zijn beschrijvingen in overeenstemming met Koestler's "Nacht in de Middag". Men vraagt zich dus af: waarom woedde deze terreur vooral onder de leidende persoonlijkheden. Hierbij valt te bedenken, dat ofschoon door de partij in het leven geroepen, het niet meer de

partij was, die de baas was, die de dictatuur uitoefende, maar de N.K.V.D. Deze organisatie is er niet een zoals b.v. een geheime recherche. Die krijgt haar opdrachten en moet zich onherkenbaar maken. Maar de N.K.V.D. was een absolute macht, een politieke macht, een macht waarin de wetgeving en de uitvoering waren verenigd. De vereniging van deze twee machten werd voorgeschreven door het doel: "het communisme". En wie anders dan de partij moest dat "communisme" verwerkelijken? Maar... de voorwaarden daarvoor waren niet aanwezig; daarvan was men volkomen overtuigd. Er moesten dus voortdurend besluiten en maatregelen genomen worden die niet in de gewenste richting gingen. De voorstanders van zulke besluiten voerden aan, dat dergelijke concessies nu eenmaal nodig waren, aangezien de objectieve voorwaarden voor het communisme nog niet aanwezig waren. De andere partij vond dat dat een afwijking van het streven naar een communistische samenleving was. Zo werd alles gezien vanuit de principiële kant, wat al aanstonds een grote scherpte aan de debatten verleende en wat culmineerde in: "men is communist of men is het niet". In een situatie, waarin men wil volbrengen waarvoor de voorwaarden nog niet aanwezig zijn, kunnen er niet vele wegen naar Rome leiden. Dan is er in de hoofden vooral van de betrokkenen maar één weg, elke andere is "verraad". Een afwijkende mening moest dus ongedaan worden gemaakt, d.w.z. haar voorstanders moesten worden vernietigd. De leiders van de Russische C.P. stonden niet voor het vraagstuk: hoe verlopen handel en productie zo ordelijk en voordelig mogelijk, maar: hoe verdedigen wij "het communisme?"

Hiermee is nu wel verklaard de onderlinge afmakerij aan de toppen van het besturend lichaam, maar nog niet, waarom de dictatuur zoveel slachtoffers zocht onder de direct leidende en verantwoordelijke persoonlijkheden in de bedrijven.

Dat is hieruit te verklaren, dat de politieke wetgevende en uitvoerende macht, en de productieverhoudingen twee verschillende werelden waren in Rusland. De partij wilde communisme maken terwijl het niet anders dan op kapitalistische grondslag mogelijk was te produceren.

Of dat, wat zij ons als communisme voorhield, die naam niet verdiende, en wat de hoofdpunten van haar eigen program betreft (Staat en Revolutie - Lenin) volledig moest capituleren, staat los van de algemene tegenstelling: idealisme -- realisme. Dit idealisme geloofde, moest wel geloven, dat later, wanneer de producten rijkelijk uit een geïndustrialiseerd en gespecialiseerd apparaat stromen en de landbouw gemoderniseerd is, de dictatuur en de terreur kunnen worden opgeheven en het "zuivere communisme" ingevoerd.

Wij weten, dat deze gedachte naïef is. Niettemin is het de enig mogelijke denkwijze voor partij-politieke idealisten.

Keren wij nu naar ons uitgangspunt terug: de Joegoslavische ingenieurs, die men verantwoordelijk stelt voor de mijnramp. Uit dit gebeuren mogen wij de conclusie trekken, dat de nieuwe klasse van technocraten in Joegoslavië nog niet machtig genoeg is om zich te ontdoen van het toezicht der geheime politie. Dat laat zich ook horen. De ontwikkeling in Rusland is ouder en vond daar een betere voedingsbodem dan in Joegoslavië. Daar willen we nu niet over uitwijden. Het is ons voldoende de ontwikkeling te begrijpen en deze begrijpen wij zo, dat gebleken is dat in Joegoslavië de "déstalinisatie" nog niet heeft plaatsgevonden, maar de partij nog oppermachtig is. Dat op de één of andere wijze die "déstalinisatie" tóch moet plaatsvinden, aangezien zich hier dezelfde tegenstelling ontwikkelt als in Rusland.

+++++
U, die ons liet weten, dat u gaarne regelmatig "Daad en Gedachte" wilt ontvangen, u hebt ons toch wel een financiële bijdrage doen toekomen? Zeker, we heffen geen vaste abonnementsprijs. Dat wil echter niet zeggen, dat u niets hoeft te betalen. Ook onze leveranciers van machines, papier, stencils, inkt enz. eisen geld. Wat u kunt bijdragen kunt u alleen beoordelen, maar we mogen toch wel op i e t s rekenen?
+++++